

Eva Mohaplová

Divadelní věda – kombin. studium (III. ročník)

UČO: 74928

**Bibliografická rešerše tématu české divadlo a drama 19. století, problematika národního
obrození a vývoje českého divadla a dramatické tvorby**

Seminární práce pro předmět České divadlo III. (kurz dílčí problematiky)

Vyučující: Mgr. Libor Vodička, Ph.D.

Klíč ke struktuře této rešerše je velmi prostý – zaměřuje se na oblast bibliografie divadla, dramatu, literatury věnované Národnímu divadlu a na závěr monografiím o jednotlivých osobnostech tohoto období.

Divadlo

Všeobecný přehled o divadle a dramatu 19. století (včetně reflexe národního obrození) přináší akademické *Dějiny českého divadla II. Národní obrození* (Praha 1969) a *Dějiny českého divadla III. Činohra 1848 – 1918* (Praha 1977).

Základní přehled o historických událostech (českých, světových a především těch divadelních) najdeme v publikaci Františka Černého *Kalendárium dějin českého divadla*. (Praha 1989), otázku národního obrození a divadla 19. století pak v příslušné kapitole. Tato kniha je dobrým startem pro základní orientaci v daném historickém údobí.

Jednou z prvních ucelených a přehledných knih o vývoji českého divadla jsou *Dějiny českého divadla I. Od prvních pokusů v Kotcích do r. 1824, Dějiny českého divadla II. Od nastoupení spoluvlády Štěpánkovy r. 1824 do r. 1846 a Dějiny českého divadla III. Doba konstituční : 1846-1852* (Praha 1926 – 1930) Jana Vondráčka. (V letech 1956 – 1957 pak

vyšly přepracované díly *Dějiny českého divadla: doba obrozenská 1771 – 1824* a *Dějiny českého divadla: doba předbřeznová, 1824 – 1846*). V předmluvě si autor za hlavní cíl a přínos vytyčuje především přehlednost celé práce. Věnuje se osobnostem divadla daného období, ale i celkovým společenským vývojem a jednotlivým divadelním souborům.

Další publikací, která dané období zpracovává celistvě, je učební text pro vysoké školy Františka Černého *Nástin dějin českého divadla III. Národní obrození*. (Praha 1955) První kapitola se věnuje počátkům českého divadla v Praze v období josefinských reforem a období let 1789 – 1809, druhá kapitola se věnuje vývoji v letech 1812 – 1830: osobnostem Jana Nepomuka Štěpánka, Václava Klimenta Klicpery i dalších dramatiků, počátkům české opery, ochotnickému divadlu a počátkům divadelní kritiky, třetí kapitola se pak zabývá vývojem v letech 1830 – 1848 a především osobností J. K. Tyla a jeho tvorbou. Pokračováním je další text pro studenty vysokých škol *Nástin dějin českého divadla IV. Od odchodu J. K. Tyla z Prahy až do počátku kritického realismu*. L. Klosové (Praha 1957). V něm zpracovává vývoj v období 1851 – 1887, věnuje se jednotlivým osobnostem – dramatikům, hercům i kritikům, fenoménu Národního divadla (od položení základního kamene, otevření Národního divadla, požáru i znovuotevření až k repertoárové politice) a především provozu Prozatímního divadla (včetně kritických ohlasů).

Jan Ladecký uspořádal *Příspěvky k dějinám českého divadla* (Praha 1895) kolektivu autorů. Jednotlivé příspěvky se zabývají konkrétními problémy divadelnictví, herectví, ale také ochotnictví (kniha tak například obsahuje soupis repertoáru ochotnických jednot, přehled jejich finančního hospodaření apod.). Publikace vyšla u příležitosti Národopisné výstavy československé roku 1895, obsahuje tedy i seznam předmětů divadelního oddělení této výstavy.

Příspěvky k výše uvedenému období najdeme také ve sborníku kolektivu autorů *Listy z dějin českého divadla I*. (Praha 1954), který uspořádala L. Klosová Kromě studií samotných

zde nalezneme také přepis některých dobových dokumentů. V pokračování *Listy z dějin českého divadla II.* (Praha 1954) – uspořádala rovněž L. Klosová – je pro dané téma zajímavá stať Vladimíra Procházky *Od improvizace k Tylovi – příspěvek k dějinám pražského herectví z konce 18. a první poloviny 19. století.*

Herectví se věnuje i *Měnivá tvář divadla aneb Dvě století s pražskými herci.* (Praha 1978) Františka Černého. Zaměřuje se na herce a herectví od konce 18. století, od prvních českých profesionálních představení v Praze až do 70. let 20. století. Sleduje změny uměleckých stylů jednotlivých hereckých generací (např. chronologicky sleduje ztvárňování klasické role Hamleta), kromě toho se však věnuje celému divadelnímu životu 19. (a také 20.) století.

Dobovou reflexi divadelnictví 19. století přináší soubor divadelně kritické a teoretické činnosti Josefa Kajetána Tyla *Divadelní referáty a stati.* (Praha 1960) Text, poznámky a vysvětlivky k vydání této publikace připravil Ludvík Páleníček.

Fenomén arénních divadel v Praze přibližuje Alfred Javořin v knize *Pražské arény: lidová divadla pražská v minulém století.* (Praha 1958) Autor se věnuje provozu arénních divadel od 18. století, zaměřuje se však především na 19. století. Publikace obsahuje podrobný soupis jak repertoáru, tak i herců, ilustraci dané doby napomáhají četné obrazové přílohy.

Drama

Jednou z prvních publikací reflektujících českou dramatickou tvorbu jsou *Dějiny českého dramatu* Jana Máchala (Praha 1929). Kniha se věnuje českému dramatu od staročeských skladeb. Pro období národního obrození a otázku dramatu 19. století jsou důležité kapitoly *Od Klicpery k Tylovi* a *J. J. Kolárovi, České drama v divadle Prozatímném, První léta v Národním divadle.*

Dramaty a dramatiky 19. století se zabývá publikace Františka Götze a Franka Tetauera *České umění dramatické. Činohra*. (Praha 1941). Po úvodní kapitole Povaha a smysl českého dramatu následují kapitoly, které se věnují jednotlivým autorům počínaje Prokopem Šedivým až k autorům 20. století. Každá kapitola obsahuje vždy stručný životopis dramatika, soupis jeho dramatických děl a popis vybraných dramát – krátký popis děje, stručné zhodnocení.

V knize Vladimíra Štěpánka *Z dějin obrozenské literatury* (Praha 1988) se na stranách 97 – 134 v kapitole Z dějin obrozenského dramatu a divadla dozvíme mnohé o otázce historické tragédie a historismu dramatu v době národního obrození, o budování českého národního divadla a dramatu (zhodnocen je tu vliv Tyla a Lessinga) a o svébytné linii loutkářského divadla.

Otokar Fischer se v knize *K dramatu* (Praha 1919) věnuje se dramatice od Václava Klimenta Klicpery po autory 19. i 20. století. V tomto výběr divadelních článků se setkáme jednak obecným hodnocením, jednak s kapitolami podrobněji věnovaným dramatům konkrétních tvůrců (Jaroslava Hilberta, Viktora Dyka, Jiřího Mahena). Publikace se věnuje i osobnostem některých režisérů.

Národní divadlo

Předchůdcům a budovatelům Národního divadla se věnuje publikace Jana Bartoše *Národní divadlo a jeho budovatelé*. (Praha 1931). Vyšla u příležitosti výstavy v Národním muzeu (16. května až 15. června roku 1931) a slouží zároveň jako katalog výstavy. O dva roky později potom vychází *Dějiny Národního divadla. I, Národní divadlo a jeho budovatelé*. (Praha 1933).

Vznikem a provozem Národního divadla v prvních necelých dvou desetiletích se zabývá Otokar Fischer: *Činohra Národního divadla do roku 1900*. (Praha 1983) Jednotlivé

kapitoly sledují různé fáze vývoje (první rok, období vzestupu i úpadku, odkaz a dědictví). Publikace je opatřena bohatými obrazovými přílohami.

František Černý a Eva Kolárová vydali ke stému výročí znovuotevření Národního divadla knihu *Sto let Národního divadla*. (Praha 1983). Dozvídáme se v ní o vývoji divadelnictví na naší první scéně prostřednictvím kapitol, rozdělených do jednotlivých významných údobí (1883-1900, 1900-1918, 1918-1939, 1939-1945, 1945-1948, 1948-58, 1958-1983). Publikaci doplňuje bohatá obrazová příloha.

Hana Konečná a kolektiv zpracovává fenomén Národního divadla v hutné publikaci *Čtení o Národním divadle* (Praha 1984). Pro výše uvedené období jsou proto přínosné pouze úvodní kapitoly, které se vztahují k počátkům vzniku Národního divadla, jeho požáru i znovuotevření. I zde se setkáváme s četným obrazovým materiálem.

Osobnosti

V monografických publikacích věnovaných osobnostem národního obrození a divadelnictví v 19. století jednoznačně dominuje postava Josefa Kajetána Tyla. Tyla jako osobu i osobnost, jeho postoje vlastenecké i politické, vztah k J. Kolárovi líčí Václav Filípek v knize *Josef Kajetán Tyl, jeho snažení a působení* (Praha 1859), stejně tak i Miroslav Kačer: *Josef Kajetán Tyl* (Praha 1959). A trojici doplňuje Ferdinand Strojček: *Tylovo drama životní* (Praha 1932).

Vladimír Justl se ve své monografii *Václav Kliment Klicpera* (Praha 1960) snaží přiblížit dramatikovu dobu a prostředí. Věnuje se rovněž jeho divadelnímu odkazu (obzvlášť problematice žánru: rozlišuje dramatické práce vážné, veseloherní, aktovky), zařazen je i rejstřík kompletního díla V. K. Klicpery.

Tři herecké portréty 19. století: analýzu herecké tvorby Josefa Jiřího Kolára, jeho ženy Anny a jeho synovce Františka Karla Kolára přináší publikace Ljuby Klosové *Kolárové*

(Praha 1969). Najdeme tu však víc – kniha je příspěvkem k poznání divadla a českého herectví 19. století obecně.

Osobnosti Ladislava Stroupežnického jako dramatika a jako humoristy se věnuje František Hampl v monografii *Ladislav Stroupežnický, český humorista a dramatik* (Praha 1950).

O Vilému Mrštíkovi (Vlčkova osvěta 44, Praha 1914) se dozvídáme ze stručného pojednání Jaromíra Pojezdného, které je zaměřeno na osobní zážitky, boje, líčení klíčových situací (a to i z pohledu bratra Aloise).

O životě významné české herečky se dočteme v útlé brožurce Pavly Buzkové (autorka tento text definuje jako výtah z připravovaného rozsáhlého životopisu) *Hana Kvapilová* (Praha 1949). Kniha čerpá z literární pozůstalosti Hany Kvapilové i z prací, jež o ní byly napsány. Stejně osobnosti se věnuje i monografie Františka Černého *Hana Kvapilová: život a dílo* (Praha 1963). Kromě informací o životě a díle herečky zde najdeme i kompletní soupis rolí a bohatou obrazovou dokumentaci.

Jindřich Mošna (Praha 1983) je studie z pera Ludvíka Páleníčka. V úvodní kapitole sledujeme Mošnův vývoj osobní i umělecký, dále se dostáváme k ukázkám z díla: formou listů z rodinné mošnovské kroniky a nakonec kapitolou Jak jsem se měl na světě Jindřicha Mošny.

Tato bibliografická rešerše (bez jakéhokoli nároku na úplnost) je bohužel ochuzena o publikace, které sice jsou k nalezení v katalozích knihoven, ale pro jejich momentální absenci je nebylo možné prostudovat. Nepochybně by tuto práci obohatily – ať už jako další položky, nebo v lepším případě jako zdroj odkazů na další a další literaturu. Za mnohé jmenujme např.:

Černý, F. *Kapitoly z dějin českého divadla*. Praha 2000.

Černý, F. *Monology o Josefu Kajetánu Tylovi*. Praha 1993.

Klosová, L. *Josef Jiří Kolár*. Praha 1962.

Procházka, V. *Národní divadlo a jeho předchůdci: slovník umělců divadel Vlasteneckého, Stavovského, Prozatimního a Národního*. Praha 1988.

Štěpánek, V. *Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře*. Praha 1959.

Závodský, A. *Gabriela Preissová*. Praha 1962.